

Din istoria bibliotecilor

Biblioteca Centrală Universitară din Timișoara
în primii ani de funcționare

de Manuela Zănescu

În a doua jumătate a secolului al XX-lea, biblioteconomia românească trece printr-o schimbare profundă. Se înființează numeroase biblioteci pe întreg cuprinsul țării, fapt ce pare a fi o măsură binevenită, însă dincolo de cifre este o realitate tristă care demonstrează că misiunea bibliotecilor a fost confiscată de partidul comunist și folosită pentru prozelitism politic. Biblioteca devine o armă utilă pentru aparatul de stat, pentru propagandă și pentru îndoctrinarea maselor. Din acest motiv crește surprinzător de mult numărul de biblioteci din România, imediat după alegerile din 1946. Aceste instituții se înmulțesc, cu precădere în mediul rural. În fabrici, uzine, șantiere iau ființă ceea ce ar fi trebuit să fie, conform regulilor biblioteconomice, „biblioteci specializate”, ele nefiind altceva decât centre de propagandă comunistă. Se constituie colecții din broșuri și cărți cu un conținut dedicat slăvirii Partidului și conducătorilor, cu caracter mobilizator, majoritatea traduceri sau prelucrări după texte scrise de comuniști din U.R.S.S. apărute la nou înființatele edituri. Toate bibliotecile, indiferent de tipul lor, achiziționează aceleași cărți prin Centrul de Difuzare a Cărții, care distribuie și răspândește volumele publicate de Editura Cartea Rusă și Editura de Stat, având menirea să aprovizioneze bibliotecile cu cărți cu tematică ideologică. De exemplu, la Biblioteca publică din Iași, care funcționa în cadrul universității, colecțiile erau formate din 40% cărți de ideologie comunistă, 40% cărți de literatură, 10% cărți de știință și 10% cărți pentru copii.¹

Cum erau în această perioadă bibliotecile din România, în ce mediu biblioteconomic apare biblioteca Universității din Timișoara? O imagine ne poate oferi unica revistă de specialitate „Călăuza

bibliotecarului”.² Aici au apărut o serie de articole intitulate „Îndrumări practice pentru bibliotecari” din care rezultă faptul că bibliotecile trebuie să ilustreze prin colecțiile lor ideologia partidului și a clasei muncitoare în lupta pentru construirea comunismului. După 1948 se dezvoltă un sistem centralizat de biblioteci - *Case ale prieteniei româno-sovietice* în care literatura rusă și sovietică erau prioritare în constituirea colecțiilor. Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor, înființată în anii '50, are rolul de a verifica fondurile și de a solicita retragerea unor cărți „dușmănoase” din circulație. Cenzura din această perioadă a interzis din biblioteci personalități importante ale culturii romane: N. Iorga, A.D. Xenopol, Constantin Giurescu, M. Eminescu, George Coșbuc, Lucian Blaga, ș.a. S-a creat astfel Fondul Special, acel fond de carte care în realitate era fondul secret.

În anul 1948 a apărut volumul *Publicații interzise*, volum ce conține titluri care trebuiau distruse prin ardere pentru că aceste lucrări erau considerate de către comuniști „rămășițe periculoase ale trecutului”, „un pericol pentru dezvoltarea democrației”. Sunt menționate peste 8000 de titluri retrase. Între numele care figurau pe listele de cenzură îi regăsim printre alții pe V. Alecsandri, Ion Agârbiceanu, Gh. Brătianu, Onisifor Ghibu, N. Iorga, Simion Mehedinți, Mihai Eminescu, N. Filimon, Kogălniceanu, Liviu Rebreanu, Alexandru Vlahuță etc.³

Biblioteca universității a fost înființată în 1948, odată cu Universitatea din Timișoara. Colecțiile bibliotecii se constituie din donații și din achiziții de publicații

² „Călăuza bibliotecarului”, revistă lunară de biblioteconomie, apărută în 1948 sub denumirea „Călăuza cetitorului”. Din 1949 va apărea până în 1965 sub denumirea „Călăuza bibliotecarului”.

³ Nicoleta Ionescu-Gură, *Stalinizarea României. Republica Populară Română 1948-1950: transformări instituționale*, București, Editura BIC ALL, 2005, pp. 441-453.

¹ Hermina G. B. Angheliescu, *Public libraries in modern and contemporary Romania: Legacy of French patterns and Soviet influences, 1830-1990*, Dissertation, Austin, The University of Texas at Austin, 2000, pp.307-345.

pentru domeniul științelor exacte, dar și un procent destul de mare de cărți și broșuri cu tematică ideologică. Despre organizarea și funcționarea bibliotecii, în primii ani de la deschidere, putem obține informații utile consultând sursele primare alcătuite din documente interne (în primul rând Registrele de Inventar păstrate în bibliotecă) și documentele din dosarele ce se află în Arhiva Universității de Vest. Ca sursă secundară, cea mai temeinică și bine documentată este lucrarea profesorilor Ioan Munteanu și Rodica Munteanu, *Universitatea de Vest din Timișoara*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2004. Structurată pe șase mari capitole, lucrarea debutează cu o prezentare a învățământului timișorean, trecând apoi la o prezentare a istoriei instituției de la înființarea acesteia din anul 1948. În capitolul al treilea sunt înfățișate, în evoluția lor, spațiile de învățământ, Observatorul astronomic și Biblioteca Centrală Universitară. Din capitolele următoare aflăm informații de ordin istoric legate de personal, procesul didactic, cercetarea științifică, practica pedagogică, viața studenților, dar și date statistice prezentate sub formă tabelară, comparativ, pentru perioade diferite. De remarcat este faptul că autorii realizează o istorie socială periodizată, complexă, incluzând în volum și subcapitole despre ideologizare și condiția corpului profesoral și a studențimii. Sunt amintite momente din viața universitarilor în care li s-a cerut să discute teme prosovietice la întâlnirile de catedră. Autorii remarcă însă că studențimea nu se arăta foarte interesată de ideologizarea devenită o componentă a procesului didactic.⁴ Lucrarea mai cuprinde o bibliografie organizată pe tipuri de surse și documente utilizate, peste 100 de pagini de anexe care conțin acte normative, documente de arhivă inedite, liste ale personalului și o serie de fotografii. Monografia realizată de Ioan și Rodica Munteanu este o lucrare ce trebuie avută în vedere în elaborarea oricărui studiu monografic, cercetare documentară referitoare la Timișoara, la învățământul timișorean sau la istoria culturală locală ori națională. Singurul studiu cuprinzător referitor la Biblioteca Centrală Universitară din Timișoara, publicat până în acest moment este reprezentat de subcapitolul dedicat bibliotecii din această monografie.

In dorința de a înțelege mai bine evoluția bibliotecii am apelat la documentele primare care s-au constituit încă de la înființarea bibliotecii ca serviciu al universității. *Registrul de inventar nr.1* al Bibliotecii Centrale Universitare

„Eugen Todoran”, deschis în anul 1949, conține, din punctul de vedere al tipului de documente: carte, buletine, broșuri, extrase, broșură-manuscris. Ca domenii acoperite apar menționate următoarele: matematică, fizică, pedagogie, economie politică, filosofie, astronomie, carte științifică, ideologie. Acest prim document intern de bibliotecă are înregistrate 1781 de documente. Primele înregistrări sunt reviste de matematică, în limba franceză, primite ca donație. Din totalul de 1781 de documente, 617 sunt cărți de ideologie, reprezentând 34,64% din achizițiile și donațiile înregistrate în perioada 13 ianuarie 1949 și 29 martie 1950. Dintre autorii pe care îi regăsim la pozițiile înregistrate cu subiect *ideologie*, îi amintim pe: Marx, Engels, V.I. Lenin, Stalin, Nadejda Krupskaja, T.D. Lasenko, Fedoseev, Sobolev, Jdanov, Dvorkin, Coșev, Leonov, Chișinevschi, Vășinschi, Caftanov, Gh. Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, V. Luca, Zaharescu, P. Luchian, S. Știrbu, I. Banu, Miron Constantinescu, Nicolae Bellu, L. Răutu, Marcel Breazu, Nestor Ignat, M. Roller. Alături de Marx și Engels, întemeietorii socialismului științific, de revoluționarii ruși Lenin și Stalin, se află o serie lungă de ideologi ai comunismului, apropiați ai lui Lenin, Stalin sau Gheorghiu-Dej. Dintre cărțile și broșurile semnate de fruntașii comuniști menționați s-au păstrat însă foarte puține titluri în bibliotecă. Primele scoateri din inventar s-au operat în anul 1955 (doar câteva titluri, se pare pierdute sau deteriorate) și au continuat cu o serie de eliminări din colecție în 1958, 1966, măsuri care au avut caracter politic, deoarece dintre autorii dispăruți din rafturile bibliotecii se numără comuniști ajunși în dizgrație în cadrul partidului (Ana Pauker, Vasile Luca ș.a.).

Sursa cea mai de preț pentru cunoașterea evoluției bibliotecii o constituie dosarele cu documente oficiale aflate în Arhiva Universității de Vest, grupate pe secțiuni: tehnico-administrative, de personal și financiar-contabile. În paginile lor sunt informații care împreună construiesc imaginea bibliotecii și dovedesc preocuparea conducerii universității pentru buna dotare a spațiului dedicat studiului. Încă de la înființarea universității găsim în arhivă solicitări dar și acte contabile care arată interesul pentru dotarea bibliotecii. S-au făcut achiziții în 1948 de „4 rafturi pentru bibliotecă/fără uși/cu împărțituri orizontale la fiecare 5 cm., cu dimensiunea de 3,00x2,20x0,40m, despărțiturile verticale/picioare fiind la câte un metru”⁵. Rectorul M. Ghermănescu semnează mai multe cereri de mobilier pentru

⁴ Ioan Munteanu, Rodica Munteanu, *Universitatea de Vest din Timișoara*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2004

⁵ Arhiva UVT, Dosar XIII, 1948, f. 101, *Antemăsurătoare și devize*.

biblioteca (dulapuri, mese și scaune), cărți, abonamente la reviste, editare de cursuri, imprimarea lucrărilor științifice ale personalului didactic și ale studenților și cumpărarea și legarea colecției din 1948 a Monitorului Oficial în valoare de 3.520.00 lei.⁶ Se au în vedere însă și nevoile impuse de politica vremii și se cumpără o serie de „drapele și tablouri cu conducători”. Din 28 martie 1950, Serviciul Biblioteca întocmește referate de necesitate pentru achiziția de carte științifică, majoritatea fiind cărți de matematică, necesare pentru studenți și cadrele didactice⁷.

Pe lângă datele cantitative care se regăsesc în aceste documente, există și acte care, prin conținutul lor, definesc un cadru politico-social în care biblioteca și universitatea își desfășoară activitatea. Întâlnim o circulară datată 17 aprilie 1950 (pe care o transcriu) prin care se solicită de către Ministerul Învățământului Public:

„În ziua de 22 aprilie a.c., cu ocazia sărbătoririi a 80 de ani dela nașterea lui LENIN conducerea instituțiilor de învățământ superior vor organiza pentru personalul didactic și pentru studenți, o conferință la care vor participa toți studenții. Dacă este necesar – din pricina numărului prea mare de profesori și studenți – se va ține, pentru fiecare facultate (sau fiecare an), aceeași conferință, aparte.

Veți lua contact imediat cu catedra de Marxism-Leninism, care va desemna pe unul din profesorii sau conferențiarii catedrei să țină această conferință. Titlul conferinței va fi:

V.I.LENIN cel mai mare corifeu al științei și învățător al proletariatului mondial, I.V. STALIN genialul continuator al operei lui LENIN.”⁸

Folosirea unui ton imperativ, dă un caracter de ordin cu aplicare obligatorie pentru întreaga comunitate academică („toți”, „imediat”), iar indicarea exactă a titlului nu lasă loc de interpretări. Controlul absolut și manipularea răzbat dincolo de tezele ideologice obligatorii din limbajul utilizat în orice document oficial. Numele marilor modele ale comunismului est-european, Lenin și Stalin sunt scrise cu majuscule pentru a sublinia importanța acestora și pentru a le impune în conștiința națională. Arsenalul ideologic al partidului aduce propaganda și cenzura la nivelul de practică curentă în toate

instituțiile de cultură. Directivele de partid impuneau inclusiv controlul conferințelor cu caracter cultural.

O instituție poate fi înțeleasă analizând mediul în care ea se formează și evoluează. Din punct de vedere politico-economic momentul în care apare această nouă bibliotecă universitară nu este unul favorabil dezvoltării culturale. Reforma învățământului⁹ care aduce un învățământ exclusiv de stat a eliminat profesorii de valoare din marile universități și a instaurat un nou regim, regimul democrat-popular guvernat de lideri proletari, cu „origini sănătoase”. Este anul în care au primit titluri de academicieni, profesori, conferențieri - activiști de partid cu câteva clase primare, anul în care sunt scoase în afara legii bisericile greco-catolice, anul în care are loc naționalizarea tuturor întreprinderilor, în care se închid școlile în limba franceză, anul în care începe „experimentul Pitești”, în care se înființează Direcția Generală a Securității Poporului... În acest context politic apare o nouă universitate cu un serviciu de bibliotecă organizat după noi norme dictate de modelul unic – modelul sovietic.

Bibliografie

Arhive:

Arhiva Universității de Vest din Timișoara, *Dosarele XIII/1948 și XV/1950.*

Literatură de specialitate:

Anghelescu, Hermina G. B, *Public libraries in modern and contemporary Romania: Legacy of French patterns and Soviet influences, 1830-1990*, Dissertation, Austin, The University of Texas at Austin, 2000, pp.307-345.

Ionescu-Gură, Nicoleta, *Stalinizarea României. Republica Populară Română 1948-1950: transformări instituționale*, București, Editura BIC ALL, 2005, pp. 441-453.

Munteanu, Ioan, Munteanu, Rodica, *Universitatea de Vest din Timișoara*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2004.

Decretul nr. 175/1948 pentru reforma învățământului din 31 iulie 1948.

„Călăuza bibliotecarului”, 1948 și 1949.

⁶ Arhiva UVT, Dosar XIII 145/573, 1948, f. 23, *Investiții. Tablou explicativ.*

⁷ Arhiva UVT, Dosar XV 168/640, 1950, f. 4, 7, 10, *Planuri de venituri și cheltuieli.*

⁸ Arhiva UVT, Dosar XV, 1950, f. 41, *Circulară.*

⁹ Decretul nr. 175/1948 pentru reforma învățământului din 31 iulie 1948.